Utrecht verhaalt:

verwondering over

verwildering

Stinsen planten, begeleiders en overige verwilderde planten

bladzijden uit het boek

Doornburgh verhaalt

Foto's: zr. Monica

© 2015

Utrecht verhaalt is een concept van ar-gitect

Bij gebruik van de inhoud van dit document de bron vermelden.

verwondering over

verwildering

Stinsen planten, begeleiders en overige verwilderde planten

bladzijden uit het boek

Doornburgh verhaalt

Ton de Coo
Albert Retel

ter inleiding

Het document dat voor u ligt is geen boek,
het zijn slechts bladzijden uit een boek. Bladzijden
die verhalen over de pracht van verwildering.

Ooit aangeplant toen men de formele Frans -Hollandse tuin inruilde voor een kunstmatige natuurlijkheid namelijk die van de Engelse landschapstuin. Stinsen planten. Ze zijn zoals de bedoeling was verwilderd, en met hen tal van andere plantensoorten. Een verborgen schoonheid. Je kunt er tijden langs lopen zonder ze echt te zien. Maar zodra je de laag van de Stinsen planten eenmaal hebt ontdekt dan is het onmogelijk die niet meer te zien.

Wie goed kijkt naar de verwilderde planten, hoort ze ook bijna. Ze verhalen over de seizoenen en de nieuwe lente, over hun wortels in verre oorden, over hoe de mens door de tijden heen zijn rol anders ging zien, over vergif en medicijnen, over sprookjesfiguren en zeker niet in de laatste plaats, over het wonder van de natuur.

Op de volgende bladzijden willen wij u de rijkdom van verwildering op Landgoed Doornburgh laten zien. We willen u uitnodigen de pracht en de lagen te ontdekken. Het zoeken, het ontdekken maakt het zien anders. Daarom zijn de bladzijden niet gevuld met uitgebreide beschrijvingen of uitgebreid beeldmateriaal. Wij hopen dat de enkele foto' s, alle op Doornburgh gemaakt, tezamen met een paar kenmerken toedichtingen, u prikkelen zich op het landgoed ook te verwonderen. En wellicht leidt die verwondering voor de ene laag tot uw nieuwsgierigheid naar een andere.

Deze bladzijden zijn onderdeel van het hoofdstuk 'de tuin'. Een belangrijk hoofdstuk, want de tuin is vanaf het begin het belangrijkst geweest voor Doornburgh. Want waar kon je in de Gouden Eeuw als inwoner van het drukke en volle Amstrdam meer mee pronken dan met ruimte, schone lucht en kostbare exotische planten? De tuin is nog steeds belangrijk. Anno nu vanwege rust en stilte. En verbinding. Verbinding van de gebouwen, de verschillende functies en architectuurstijlen en van mensen: de bewoners met hun gasten en met het dorp.

Het hoofdstuk 'de tuin' komt uit het boek 'Doornburgh verhaalt'. Dit boek kent vele verhalen en vele lagen, van en over Doornburgh zelf, maar ook van en over andere bijzondere plekken in Utrecht. In de virtuele boekenkast 'Utrecht verhaalt' komen de lagen en verhalen bij elkaar. In elk boek uit deze kast kun je in real time en real life ontdekken dat de provincie een groot, levend en bruisend ontdekkings-museum is.

Bruis en surf mee en kom op onverwachte lagen en plaatsen!

Foto: www.schierstins.nl

verwildering

en stinsen

Verwilderde planten zijn niet-inheemse, gecultiveerde planten die zich in het wild vestigen. Tot de verwilderde planten behoren ook stinsenplanten, die in en vanuit tuinen van oude landgoederen zijn verwilderd.

stinsen(planten)

J. Botke gebruikte voor het eerst de naam stinsen planten in zijn boek De Gritenij Dantumadiel (1932). Daarmee bedoelt hij de planten rond De Schierstins die door de dorpsbewoners 'stinzeblomkes' worden genoemd (het Haarlems klokkenspel).

Op de website van de Schierstins wordt nu nog vertelt:
“Het zijn planten die vanouds in tuinen van adellijke families en notabelen te vinden zijn. Zij voelen zich het beste thuis in natuurlijk aangelegde, parkachtige tuinen, waar ze kunnen verwilderen. Het zijn van oorsprong geen inheemse planten. Het merkwaardige is dat stinsenplanten buiten deze parken - in het omringende veld - niet gedijen. Ze aarden het best in vruchtbare losse grond die jaren achtereen door de mens bewerkt is: bemest, vergraven, verbeterd en beplant met bomen en struiken. Op den duur redden de stinsenplanten zichzelf. De stinsenplanten waarderen ook struiken en bomen met snel verterend blad, zoals de es, in hun omgeving. De bomen laten in het vroege voorjaar de zonnestralen door als deze planten in bloei staan.
Stinsenplanten worden voor het eerst vermeld in boeken of documenten uit de tweede helft van de 16e eeuw. Een plant als het lenteklokje (maarteblomke) wordt reeds in 1420 genoemd.
Grote opgang maken de stinsenplanten vanaf de eerste helft van de 18e eeuw. Dat houdt verband met de opkomst van tuinen in de Engelse landschapsstijl: parkachtige tuinen met heuveltjes, vijvers, grillig lopende paden en groepjes bomen en struiken. Voor stinsenplanten een ideaal oord om buiten de perkjes te treden en te verwilderen. De eigenaren laten dat toe, want het past in het concept van een natuurlijke tuin. Ze laten zelfs met opzet deze planten verwilderen.”

onderzoek

Jan en Joke Wolters 1978

In 1978 is onder leiding van Jan en Joke Wolters onderzoek gedaan naar stinsen planten op Doornburgh.
Hieronder een deel uit het verslag:

“Doornburgh is een der best onderzochte buitenplaatsen en de verwildering van stinsen planten uit borders e.d.is hier ongeveer 6 jaar gevolgd. Ook is in die tijd het een en ander bij geplant. Bij het maaien in mei wordt door de tuinman noch vogelmelk noch Italiaanse aronskelk ontzien. Sinds 1958 is Doornburgh eigendom van de Zusters van de Priorij Emnaus van de reguliere Kanunnikessen van het Heilig Graf, en voor 1958 stonden hier al 3 exemplaren van de wrangwortel (Helleboris viridis). Van vermeerdering is echter geen sprake. In de bordertjes voor twee Mariabeeldjes is l ievevrouwebedstro geplant. Op een plaats is deze plant al buiten de border getreden. Meestal zijn in deze borders ook winterakoniet en stengelloze sleutelbloem (Primula vulgahs) ingeplant. Dichtbij de gebouwen zijn naast maagdepalm ook veel kweekvarieteiten van o.a. narcis, sneeuwroem, tulp, iris, scilla en blauwe druifjes te vinden. Het meest typerende verwilderingsverschijnsel werd aangetroffen in de uiterste Z.O.hoek van het landgoed, waar een aantal kweek bedden ligt. Ieder jaar werden hier andere bolgewassen inge-

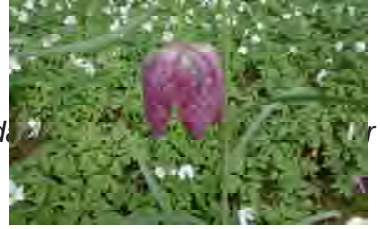

geleden vol stond met winterakonieten. Thans staan tussen de coniferen ongeveer 1000 exemplaren, die beslist uit dit bed afkomstig zijn. Ook is er een voor malig kweekbed met scillas nog goed te herkennen. Het bed is destijds opgegeven, d.w.z. het gras van het aanliggende volleybalveldje heeft het kweekbed weer overgroeid en de sterhyacintjes staan nu, nog duidelijk binnen de rechthoek in het gras. Even verderop in het gras staan nog enkele maartse violen, waarschijnlijk restanten van een nog ouder kweekbed.
Tussen tienduizenden voorjaarshelmbloemen werden opvallend rechte baantjes sneeuwroem aangetroffen. Deze structuur, die recente inplant verraad, kan over tientallen jaren vervaagd zijn. Na 1972 is ook voorjaarszonnebloem ingevoerd. Deze soort breidt zich flink uit. Ook daslook, gevlekte aronskelk en kievitsbloem kwamen hier voor 1972 niet voor. Scilla campanulata is pas in 1976 in het bos uitgezet (50 exemplaren). Voorjaarshelmbloem vermeerdert zich nog steeds. Een van de zusters sprak al van een plaag van deze soort. Het heuveltje boven de ijskelder vertoont vrij sterke erosie. Ieder voorjaar worden los gespoelde bollen van sneeuwklokjes aan de voet van de helling gevonden. Vermoedelijk zijn vroeger alle sneeuwklokjes op de heuvel ingeplant, nu groeit meer dan de helft reeds aan de voet van de heuvel. Op de helling tegenover de priorij groeit het maarts viooltje massaal. Deze plantensoort is hier na de bouw van de priorij aangeplant en waarschijnlijk afkomstig uit het eerder genoemde kweekbed. De helling is verder beplant met diverse soorten, waaronder veel voorjaarsbloeiers die nu niet onder de stinzeplanten gerekend worden. Sneeuwklokjes, ook de dubbele vorm, crocus vernus, Italiaanse aronskelk, voorjaarshelmbloem, breedlongkruid, donkere ooievaarsbek en dubbele bosanemoon moeten hier al zeer lang staan. De gewone bosanemoon komt ook veel voor (11500 st.). Op een plaats werd boszegge (Carex sylvatica) gevonden.”

lijst

stinsen planten en bijgoed

typische stinsen

Adderwortel (Persicaria bistorta (L.) Samp.)
Blauwe anemoon (Anemone apennina L.)
Blauwe druifjes (Muscari botryoides (L.) Mill.)
Bosanemoon (Anemone nemorosa L.)
Boerenkrokus (Crocus tommasinianus Herb.)
Bonte krokus (Crocus vernus (L.) Hill)
Bosgeelster (Gagea lutea (L.) Ker Gawl)
Bostulp (Tulipa sylvestris L.)
Daslook (Allium ursinum L.)
Gele anemoon (Anemone ranunculoides L.)
Gevlekt longkruid (Pulmonaria officinalis L.)
Gevlekte aronskelk (Arum maculatum L.)
Gewone vogelmelk (Ornithogalum umbellatum L.)
Grote bosaardbei (Fragaria moschata Decne)
Holwortel (Corydalis cava (L.) Schweigg. & Koerte)
Herfsttijloos (Colchicum autumnale L.)
Italiaanse aronskelk (Arum italicum Mill.)
Haarlems klokkenspel (Saxifraga granulata L. 'Plena')
Knikkende vogelmelk (Ornithogalum nutans L.)
Kievitsbloem (Fritillaria meleagris L.)
Kraailook (Allium vineale L.)
Lelietje-van-dalen (Convallaria majalis L.)
Lenteklokje (Leucojum vernum L.)
Mansoor (Asarum europaeum L.)
Oosterse sterhyacint (Scilla siberica Haw.)
Sneeuwklokje (Galanthus spec.)
Trompetnarcis (Narcissus pseudonarcissus ssp. major (Curtis) Baker)
Vingerhelmbloem (Corydalis solida (L.) Clairv.)
Vroege sterhyacint (Scilla bifolia L.)
Wilde hyacint "(Scilla non-scripta (L.) Hoffmanns. & Link)
Wilde narcis (Narcissus pseudonarcissus ssp. pseudonarcissus)

Winterakoniet (Eranthis hyemalis (L.) Salisb.)
Bijgoed[bewerken]

De volgende planten worden met betrekking tot de stinsenflora als

bijgoed

gezien:

Alpenbes (Ribes alpinum L.)
Armbloemig look (Allium paradoxum (Bieb.) G. Don)
Beemdooievaarsbek (Geranium pratense L.)
Bergbeemdgras (Poa chaixii Vill.)
Blauwe anemoon (Anemone apennina L.)
Bloedzuring (Rumex sanguineus L.)
Bosvergeet-mij-nietje (Myosotis sylvatica Hoffm.)
Daglelies (Hemerocallis spec.)
Donkere ooievaarsbek (Geranium phaeum L.)
Dikkemanskruid (Pachysandra terminalis)
Elfenbloempje (Epimedium alpinum L.)
Fluitenkruid (Anthriscus sylvestris (L.) Hoffm.)
Gele dovenetel (Lamiastrum galeobdolon (L.) Ehrend. & Polatschek)
Gevlekte dovenetel (Lamium maculatum L.)
Grote sneeuwroem (Scilla siehei (Stapf) Speta)
Gebroken hartje (Dicentra spectabilis)
Gulden sleutelbloem (Primula veris L.)
Japans hoefblad (Petasites japonicus)
Japanse duizendknoop (Fallopia japonica (Houtt.)

Ronse Decr.)
Maarts viooltje (Viola odorata L.)
Monnikskap (Aconitum spec.)
Kaukasisch sneeuwklokje (Galanthus caucasicus)
Keizerskroon (Fritillaria imperialis)
Kleine maagdenpalm (Vinca minor L.)
Kleine sneeuwroem (Chionodoxa sardensis)
Kruipend zenegroen (Ajuga reptans L.)
Lievevrouwebedstro (Galium odoratum (L.) Scop.)
Leverbloempje (Hepatica nobilis)
Oosterse anemoon (Anemone blanda)
Overblijvende ossentong (Pentaglottis sempervirens (L.) Tausch ex L.H. Bailey)
Prachtframboos (Rubus spectabilis Pursh)
Pastinaak (Pastinaca sativa L.)
Robertskruid (Geranium robertianum L.)
Roomse kervel (Myrrhis odorata (L.) Scop.)
Salomonszegel (Polygonatum spec.)
Slanke sleutelbloem (Primula elatior (L.) Hill)
Sneeuwbes (Symphoricarpos albus (L.) S.F. Blake)
Speenkruid (Ficaria verna)
Stinkend nieskruid (Helleborus foetidus L.)
Struisvaren (Matteuccia struthiopteris (L.) Tod.)
Stengelloze sleutelbloem (Primula vulgaris Huds.)
Turkse lelie (Lilium martagon)
Tuinkamperfoelie (Lonicera caprifolium)
Voorjaarszonnebloem (Doronicum spec.)
Voorjaarshelmkruid (Scrophularia vernalis L.)
Wilde akelei (Aquilegia vulgaris L.)
Wit hoefblad (Petasite albus)
Wrangwortel (Helleborus viridis L.)
Zevenblad (Aegopodium podagraria L.)
Zomerklokje (Leucojum aestivum L.)

zie

schatkaart

in boek Doornburgh

verwilderde schatten op Doornburgh

Op de volgende pagina's een omschrijving van nu voorkomende verwilderde planten op Doornburgh.

Het zoeken en ontdekken maakt het zien anders. Al zoekt u nog zo goed, bordjes met aanduidingen van de verwilderde
planten zult u in de tuin niet ontdekken. Ze zouden het bedoelde natuurlijke karakter van de Engelse landschapstuin wegnemen en u zou zich in een museum-tuin wanen. Maar zelfs al zouden we dat willen, de verwilderde planten houden zich toch niet aan hun toegekende plek op de plattegrond. Ze gaan gelukkig hun eigen gang.

Toch willen wij u niet met het spreekwoordelijk kluitje in het riet sturen. We hebben daarom in het boek Doornburgh waar deze bladzijden bij horen, een schatkaart van de tuin afgebeeld. De tuin is verdeeld in zones en plekken die u helpen de planten te vinden en die verwijzen naar andere lagen van Utrecht verhaalt.

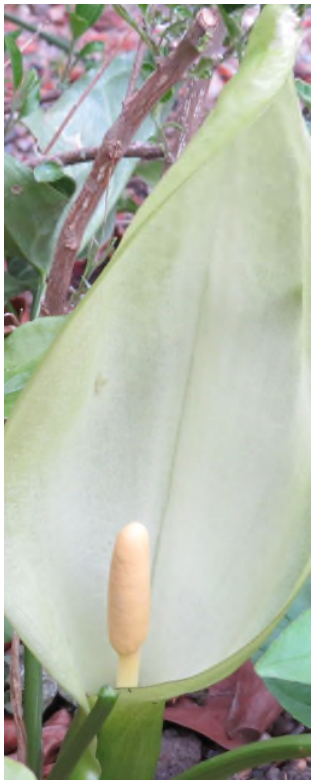

op de schatkaart
Cloesenland
Reigerbos
Broderie
Kweektuin
Vergeten land
Cimeterium

italiaanse

aronskelk

de appel en de boom

De Italiaanse aronskelk (Arum italicum) is een plant uit de aronskelkfamilie (Araceae).

wortels

De Italiaanse aronskelk komt oorspronkelijk voor in de bossen in de Alpen, de Kaukasus, het Middellandse Zeegebied, op de Canarische Eilanden en op Madeira.
Ten noorden van de Alpen wordt de Italiaanse aronskelk alleen als sierplant aangetroffen. De plant is in Nederland vaak aangeplant en verwilderd in bosachtige omgevingen op buitenplaatsen op vochtige, voedselrijke grond. Daarom wordt de soort als een stinsenplant beschouwd.

aan de veren herken je de vogel

De Italiaanse aronskelk is een meerjarige, kruidachtige plant die 30 tot 60 cm hoog wordt. De plant vormt een tot 5 cm grote bol.
De pijlvormige bladeren, zijn wit of geel geaderd en zijn 15-35 cm lang.
De plant bloeit in mei en juni met een verdikte bloeikolf. De bloemen zijn groenwit, het bovenste deel is knotsvormige en geel.
De bloemstengel is 15-40 cm lang. Onderaan de bloeikolf zitten de vrouwelijke bloemen met daarboven de mannelijke bloemen. De bladeren sterven na de bloei af en alleen de bloeikolf te dan te zien.
De vrucht is een circa 1 cm grote rode bes.

Alle delen van de plant zijn giftig. In de plant komen calciumoxalaatkristallen en oplosbare zouten van oxaalzuur voor.

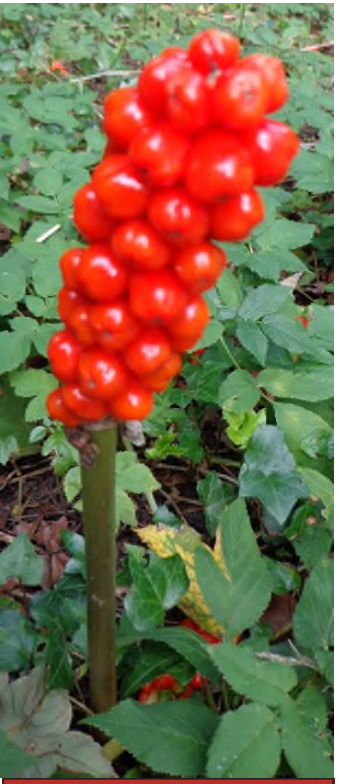

op de schatkaart
Reigerbos

gevlekte

aronskelk

de appel en de boom

De gevlekte aronskelk (Arum maculatum) is een plant uit de aronskelkfamilie (Araceae).

wortels

De gevlekte aronskelk is een vrij zeldzame plant die vooral voorkomt in vruchtbare en vochtige loofbossen. De plant komt vaak samen met longkruid en daslook voor.

aan de veren herken je de vogel

De overblijvende, kruidachtige plant wordt 20 tot 40 cm hoog. De wortelstok loopt uit in een knolletje met vele zijwortels. De bladeren zijn groot en pijlvormig en soms bruin- en zwartgevlekt. De bloem verspreidt een lucht van rottend vlees. Vliegjes komen daar op af. Als ze op het bloemblad komen, dan glijden ze naar binnen en kunnen de bloem dan niet verlaten. De volgende dag is het blad minder glad waardoor ze wel weg kunnen en het stuifmeel mee naar buiten nemen. De bloeitijd is van april tot mei. De bessen zijn stralend rood.

te pas

De knollen van de plant bevatten veel zetmeel en kunnen gekookt gegeten worden. De plant is giftig in verse toestand en licht giftig als hij gedroogd is. De gevlekte aronskelk wordt gebruikt tegen heesheid, hardnekkig hoesten en keelpijn.

op de schatkaart
Cloesenland
Kweektuin

winterakoniet

de appel en de boom

De winterakoniet (Eranthis hyemalis) is een plant uit de ranonkelfamilie (Ranunculaceae).

wortels

De Winterakoniet komt oorspronkelijk uit Zuid-Frankrijk, Italië en de Balkan
De winterakoniet is bij ons vrij zeldzaam en komt voornamelijk voor op en in de buurt van oude landgoederen.

aan de veren herken je de vogel

De Winterakoniet bloeit vroeg in het voorjaar: van januari tot maart. De plant heeft stengels met daarop telkens één gele bloem. Die bloem heeft meestal zes langwerpige bloemdekbladen en wordt omringd door een krans van ongeveer zes ongesteelde bladeren

op de schatkaart
Orangerie

daslook

de appel en de boom

Daslook (Allium ursinum) is een plant uit de lookfamilie (Alliaceae).

De daslook is vrij zeldzaam in Nederland en is hier wettelijk beschermd.

wortels

De plant komt voor in heel Europa (behalve rond de Middellandse Zee), Klein-Azië, de Kaukasus, en in Siberië.
Hij groeit bij voorkeur in schaduwrijke loofbossen met een humusrijke, vochtige, kalkhoudende ondergrond. In Nederland tref je hem in Zuid-Limburgh en in de duinen aan.

aan de veren herken je de vogel

Daslook wordt 30-40 cm hoog.
De plant heeft ovale bladeren van 3-5 cm breed. Ze zijn donkergroen en parallelnervig. De zuiver witte bloemen hebben zes witte bloemdekbladen en zijn in losse bolvormige schermen gegroepeerd. De bloem heeft zes meeldraden en een driedelige stamper. Deze zijn omgeven door zes breed ovale bloemdekbladen. De plant bloeit van april tot juni, soms tot juli. De zaden zijn zwartbruin.
Daslook groeit vaak in grote groepen.

Vooral de bladeren ruiken bij wrijven naar knoflook en uien.

te pas

De plant werd reeds in 1608 door de Vlaamse botanicus Dodonaeus beschreven in zijn Cruydeboeck.

Voor de bloei kunnen de rauwe bladeren fijngehakt gebruikt worden in salades en in soepen. Ze hebben een bieslook-, uien- of knoflooksmaak.

Bij het verzamelen van de bladeren bestaat het gevaar van verwisseling met bladeren van andere planten die giftig zijn.

De bloemen zijn prima op vaas te houden, maar ze hebben een sterke uiengeur.

In tuinen wordt de plant als afweermiddel tegen katten gebruikt.

kan-nie-waar-zijn

De naam betekent ui van de beren en is ontstaan door het oude bijgeloof dat beren na hun winterslaap als eerste deze planten eten. Daarom wordt de plant af en toe ook berenlook genoemd. De naam daslook is ontstaan omdatdassen, hun hol onder de bladeren hadden.

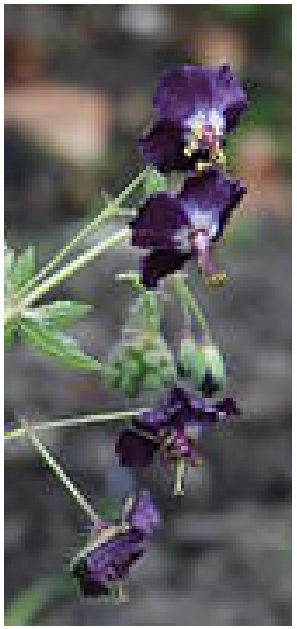

op de schatkaart
Vergeten land
In-zicht

donkere ooievaarsbek

de appel en de boom

De donkere ooievaarsbek (Geranium phaeum) is een vaste plant uit de ooievaarsbekfamilie (Geraniaceae).

wortels

De donkere Ooievaarsbek komt voor in Zuid-Europa. In Nederland is de plant zeldzaam.
De favoriete standplaats is in bosachtige streken in de schaduw, op lichte, vochtige en voedselrijke grond. Ook beschaduwde slootkanten en boomgaarden zijn vindplaatsen. Donkere ooievaarsbek is één van de meest karakteristieke stinsen planten van de Vechtstreek. Alleen langs deze Utrechtse rivier en in Kennemerland heeft deze soort zicht redelijk kunnen handhaven.

aan de veren herken je de vogel

De donkere Ooievaarsbek vormt rechtopstaande zachtbehaarde stengels. De bladen zijn verschillend afhankelijk van de plaats aan de stengels. De hoogte varieert van 30-60 cm. De bloemen die van mei tot in juni verschijnen zijn ongeveer 2 cm en donkerpaars gekleurd.

kan-nie-waar-zijn

De bloem wordt vaak als rouwsymbool gebruikt.

op de schatkaart
Vergeten land
Lang het hazepad
Cimeterium
Cloeseland

Lieve-vrouwebedstro

de appel en de boom

Lievevrouwebedstro (Galium odoratum; synoniem: Asperula odorata) is een overblijvende, winterharde, kruidachtige plant uit de Sterbladigenfamilie (Rubiaceae).

wortels

Lievevrouwebedstro komt , behalve in Portugal en Ijsland, in heel Europa voor en ook in Klein-Azië. In Nederland komt hij in het wild voor in Zuid-Limburg.
De plant komt het meeste voor in een laaggelegen bostype, het zogenoemde eiken-haagbeukenbos. .

aan de veren herken je de vogel

De plant heeft een dunne, kruipende wortel met veel uitlopers. De vierkantige, rechtopstaande stengel is 10-30 cm hoog, teer, onvertakt en alleen op de knopen behaard. De zes tot negen enkelvoudige, lancetvormigeblaadjes zijn 1-4 cm lang . Eigenlijk zijn er maar twee blaadjes, de andere zijn steunblaadjes die echter een
soortgelijke vorm en functie hebben.
De sterachtige bloemen zijn wit en staan in meertakkige bijschermen op een lange steel. Ze zijn buis- tot trechtervormig, vergroeidbladig en meestal vierlippig. Ze bevatten veel nectar en bloeien in april en mei.
De kogelvormige, tweedelige splitvruchten zijn 2-3 mm groot en hebben haakvormige borsteltjes. Vliegen en andere
Insecten zorgen voor de bestuiving.

De bloemen verspreiden een zoete geur. Gedroogd zijn het de bladeren die

naar gemaaid hooi ruiken door de cumarine die bij het verwelken vrijkomt.

De plant vermeerdert zich door zijn kruipende wortelstok makkelijk. Daardoor komt hij steeds in grote hoeveelheden voor en vormt dan een groot groen tapijt met ontelbare witte sterretjes.

te pas

Eeuwenlang werd lievevrouwebedstro veelvuldig gebruikt.

De plant staat oudsher bekend als “antimagisch” kruid om boze geesten op afstand te houden. De plant maakte deel uit van de “negenderhanden kruiden”,. Deze anti-magische kruiden werden op 15 augustus in de kerk gewijd werden. Op die dag bezaten volgens de overleveringen alle kruiden hun grootste heelkracht.

Later werd de plant aan Maria gewijd. In 1543 noemde Fuchs het in zijn “Neu Kreuterbuch” voor het eerst “Onser Vrouwe Bedstroo”.

kan-nie-waar-zijn

De bloemen

Nadat Jezus geboren was, werd hij in de kribbe gelegd. In de kribbe had Maria hooi en kruiden gelegd. Zodra het pasgeboren kind zijn eerste kreetjes slaakte begon het bedstro meteen te

bloeien. De plant werd beloond met de dracht van ontelbare witte bloemen in de lente..

De naam

De heilige Anna, moeder van Maria was radeloos. Wat zij ook deed haar baby kon de slaap niet vatten. Niet meer wetend wat te doen dwaalde zij door de velden. Haar oog viel op een bedstro-plantje en ze plukte wat bloempjes. Ze legde het tuiltje in het wiegje van haar kind. De bloemen begonnen te verwelken en tegelijkertijd kwam er een heerlijke geur vrij. Maria sliep vanaf dat moment als een roos. Het plantje mocht vanaf die dag lievevrouwebedstro heten.

Eeuwige jeugd

Er was eens een koning die de dood wilde trotseren. De hofarts kreeg opdracht hiervoor een medicijn te ontwikkelen. Het duurde enige tijd, maar op zekere dag overhandigde de arts, met veel tam-tam, de koning een fles met een middel gewonnen uit lievevrouwebedstro.
Natuurlijk waren er in het paleis meer mensen geinteresseerd in zo’n medicijn. In een onbewaakt moment nam een lakei een slok uit de fles. Helaas werd dat gezien. De koning was woedend en besloot dat de lakei ter dood gebracht diende te worden. De slimme lakei bood zijn excuses aan de koning en en toonde begrip voor de opgelegde straf. Verder vroeg hij zich af, wat er met de werking van het wondermiddel zou gebeuren als iemand die er van dronk toch zou sterven. Zou dan de betovering verbroken worden? De koning wilde het risico niet nemen. De lakei werd vrijgelaten. Beiden leefden welliswaar heel lang, maar het middel kon de dood uiteindelijk niet tegenhouden, want: “Tegen de dood is geen kruid opgewassen.”

op de schatkaart
Elsenburgh

maarts viooltje

de appel en de boom

Viooltje (Viola) is een geslacht uit de viooltjesfamilie (Violaceae).

Het maarts viooltje is inheems van West-Europa tot de Kaukasus en Koerdistan. In het wild is deze soort te vinden aan beschaduwde slootkanten of onder heggen op rijke en vochtige grond. Ook worden ze veel als sierplant gekweekt.

aan de veren herken je de vogel

Deze kleine plant wordt circa 15 cm hoog. Hij heeft een wortelstok met kruipende uitlopers. Het blad is hartvormig, rond spits toelopend. De bladrand is gekarteld. De geurige bloem is violet en heeft een witte voet. De bloem geeft nectar aan vroege vlinders. De bloemen zijn alleenstaand en staan op een lange steel. Er zijn vijf kroonblaadjes, waarvan het onderste een spoor draagt
De spoor is langer dan de aanhangsels van dekelkblaadjes. Er worden bloemen gevormd van begin maart tot eind mei en soms ook in augustus en september. Het maarts viooltje draagt een bolvormi-
ge, behaarde doosvrucht
waarin kleine, harde, ronde, licht geelbruine zaadjes zitten. In de zomer worden "cleistogame" bloemen gevormd (gesloten knoppen blijvend), net als bij het bosviooltje (Viola riviniana).

te pas

De werkzame bestanddelen van het maarts viooltje zijn onder meer
violine (een alkaloïde), salicylzuur en saponine.

In de volksgeneeskunde wordt de wortel van het maarts viooltje beschreven als braak- en laxerend middel. De plant wordt genoemd als werkzaam bij
hoesten, kinkhoest en reumatische klachten, vooral van de handgewrichten.

Uit de bloemen wordt viooltjesolie bereid voor parfum. Het blad kan worden toegevoegd aan een gezichtsstoombad.

De bloembladeren kunnen gekonfijt worden gebruikt om cakes, ijs en pudding mee te versieren. Ook kunnen de bloembladeren rauw worden gegeten in een salade.

De plant bevat verfstoffen.

op de schatkaart
Vergeten land
Sonneweiland

voorjaars-zonnebloem

de appel en de boom

Voorjaarszonnebloem (Doronicum) is een geslacht uit de composietenfamilie (Asteraceae). In deze familie zijn bloemen sterk gereduceerd en klein en staan dicht bij elkaar in een bloemhoofdje.

wortels

In Nederland komen de hartbladzonnebloem of voorjaarszonnehoed (Doronicum pardalianches) en de weegbreezonnebloem (Doronicum plantagineum) voor. Ze zijn worden al vanaf de eerste helft van de 19e eeuw als sierplant gebruikt en behoren inmiddels tot de stinsen planten.

aan de veren herken je de vogel

De voorjaarszonnebloem bereikt een hoogte van 60tot 100 cm . Van april tot juni bloeit de plant met zuiver gele bloemen. De bloemen zijn klein en staan dicht bij elkaar in een bloemhoofdje. Dat bloemhoofdje lijkt één bloem, maar is in feite een verzameling kleine bloemetjes.

Alle delen van de plant zijn giftig.

te pas

Een aantal gekweekte soorten worden als snijbloem gebruikt.

op de schatkaart
Vergeten land
Broderie

vinger-helmbloem

de appel en de boom

De vingerhelmbloem (Corydalis solida)is een plant uit de papaverfamilie (Papaveraceae). De plant is ook wel bekend onder de namen vogeltje-op-de-kruk en voorjaarshelmbloem. De soort is nauw verwant aan de holwortel (Corydalis cava synoniem Corydalis bulbosa).

De plant komt van nature voor in de zuidelijk helft van Nederland.
In de kust- en kleigebieden wordt hij aangemerkt als stinsenplant.

aan de veren herken je de vogel

De vingerhelmbloem is van de holwortel te onderscheiden door de handvormig ingesneden schutblaadjes van de bloemen. De naam verwijst naar deze schutblaadjes. Bij de holwortel zijn deze blaadjes gaafrandig. De vingerhelmbloem bloeit van maart tot april. In de zomer verspreiden mieren de zaden die mierenbroodjes (=aanhangsel aan zaden of vruchten van sommige plantensoorten, dat als voedsel kan dienen voor mieren) hebben.

op de schatkaart
Vergeten land

Sterhyacint

de appel en de boom

De plaatsing van het geslacht Sterhyacinth (Scilla) is nogal eens gewijzigd. Tegenwoordig rekent men de sterhyacint tot de aspergefamilie. Het geslacht kent ongeveer 90 soorten.

In bossen, duinen, subalpine weilanden, en langs de kusten van Europa kom je de sterhyacint tegen.

aan de veren herken je de vogel

De bloemen van deze bolgewassen zijn meestal blauw, maar soms ook wit,paars of roze. Ze bloeien meestal in het voorjaar, maar er zijn ook enkele herfstsoorten bekend.

te pas

Veel soorten worden in tuinen gekweekt vanwege hun voorjaarsbloemen. Een extract wordt samen met ethanol gebruikt als onderdeel van hoestsiroop en bij hartoperaties.

op de schatkaart
respectievelijk
IJskelder
Broderie
Cloesenland
In-zicht

In-zicht

sneeuwklokje

gewoon & dubbel

de appel en de boom

Het gewoon sneeuwklokje is lid van de narcisfamilie (Amaryllidaceae). In Nederland, belgie en Noord-Frankrijk komen twee varianten voor: * Galanthus nivalis var. nivalis waarvan alleen de binnenste drie bloemdekbladen een groene of gele vlek aan het uiteinde hebben.
*** Galanthus nivalis var. scharlockii waarvan alle bladen een groene of gele vlek hebben.**

Het oorspronkelijk verspreidingsgebied ivan het gewoon sneeuwklokje (Galanthus nivalis) is Zuid- en Midden-Europa. De plant verspreidt en verwildert zich makkelijk. In Nederland hoort de soort bij de stinsenplanten.

aan de veren herken je de vogel

Dit bolgewas wordt maximaal 25 cm hoog. de bloemen hebben elk een eigen bloemstengel en hangen van de top van deze stengel naar beneden. De witte bloem heeft zes bloemdekbladeren, waarvan de buitenste drie langwerpig zijn en de binnenste drie omgekeerd hartvormig zijn. De lange, smalle bladeren zijn blauwachtig groen.

Sneeuwklokjes zijn bloeiend te vinden van januari tot in april.
De bloei zo vroeg in het jaar is ongunstig voor insectenbezoek en dus voor kruisbestuiving. Honingbijen en hommels halen bij gunstig weer al vanaf februari een licht oranjekleurig stuifmeel en zelfs een kleine hoeveelheid nectar uit de sneeuwklokjes.
De zaden worden door mieren versleept, omdat er een Mierenbroodje aanzit. Maar de veruit belangrijkste vorm van vermeerdering gaat via de ongeslachtelijke voortplanting: de vermeerdering van de bollen. Waar hij eenmaal groeit kan hij zich gemakkelijk handhaven. In Midden- en Zuid -Europa vliegen zo vroeg in het jaar mogelijk meer insecten vanwege de hogere temperaturen en zou er vruchtzetting kunnen optreden.

dubbel

sneeuwklokje

Het dubbel sneeuwklokje verschijnt op het einde van de winter. Deze sneeuwklokjes zijn extreem gehard tegen koude en de bloemen blijven langer wanneer het vriest. Het dubbel sneeuwklokje stelt weinig eisen aan de bodem behoeft geen onderhoud.
Het dubbel sneeuwklokje bloeit op het einde van de winter, vaak als eerste stinzenplant.

Na het bloeien niet meteen het gras maaien: in deze periode verzamelt het sneeuwklokje voedsel voor het volgende jaar en gebruikt daarvoor de dunne bladeren.

Ten opzichte van diverse gekweekte soortenis het oorspronkelijke gewoon sneeuwklokje door de smalle, grijsgroene bladeren goed te herkennen. De wilde vorm groeit vaak samen in tuinen met gekweekte vormen. Sneeuwklokjesbollen zijn giftig.

te pas

In een heel groot deel van West-Europa wordt het sneeuwklokje als tuinplant toegepast.
De teelt van sneeuwklokjes duurt een aantal jaren en daarom werd hij verbouwd in Sneeuwklokjes-bossen, waar ze van tijd tot tijd werden geoogst. Dit gebeurde onder meer op Texel, waar ook nu nog veel sneeuwklokjes in de bossen te vinden zijn.

op de schatkaart
Broderie
Vergeten land

boerencrocus

de appel en de boom

De boerenkrokus (Crocus tommasinianus) is een plant uit de lissenfamilie (Iridaceae). De Crocus tomassinianus is genoemd naar de botanicus Tommasini uit Triëst. Het is een typische stinsenplant die voornamelijk te vinden is op buitenplaatsen en stinsen.

wortels

De boerencrocus wordt regelmatig in tuinen aangeplant maar verwildert Bijna nooit echt. Het is een typische stinsenplant die voornamelijk te vinden is op buitenplaatsen en stinsen. In het wild heeft de plant een opvallend klein verspreidingsgebied: alleen in het zuiden van Servië en Montenegro, Hongarije en het noordwesten van Bulgarije. De plant groeit daar in bossen en op beschaduwde hellingen, vooral op kalksteen, op een hoogte tussen 1000 en 1500 meter. Meteen na het smelten van de sneeuw bloeit hij. De wilde vorm is moeilijk te verkrijgen bij de handelaren De cultuurvariëteiten hebben donkerder bloemen.

aan de veren herken je de vogel

De boerencorcus heeft een fijnere bouw dan de gewone crocus en bloeit eerder. In de zon staat de bloem wijd open als een ster.
De plant heeft smalle bladen (2-4 mm breed) en behaarde helmdraden. De bloemdekbladen gaan geleidelijk over in witte buis, bij zonneschijn staan ze stervormig uit. Een boerencrocus is van binnen lila of lavendelblauw en van buiten grijsachtig. Periode van bloei: februari of maart.

Foto's Albert Reid

op de schatkaart
Orangerie
Vergeten land

look-zonder-look

de appel en de boom

Look-zonder-look (Alliaria petiolata, synoniem: Alliaria officinalis of Sisymbrium alliaria) behoort tot de kruisbloemenfamilie (Brassicaceae). Hoewel de plant ruikt naar look is hij botanisch niet verwant aan look. De botanische naam Alliaria is afgeleid van het woord voor knoflook.

wortels

Look-zonder-look is een algemeen voorkomende plant. De plant is volgens sommige bronnen een- of tweejarig en volgens andere bronnen twee- of meerjarig. De meest waarschijnlijke oorzaak van deze verschillen is dat de plant tweejarig is, maar dat een enkele plant er een jaar extra over doet om bloemen te krijgen, terwijl een ander exemplaar uitgezaaid in een tuin, in vruchtbare grond en zonder concurrenten in één jaar uitgroeit tot een volwassen plant De favoriete standplaats is op vochtige, voedselrijke grond in loofbossen, langs bospaden en beken, liefst enigszins in de schaduw, dus vaak aan de zoom van parken en bossen en in heggen.

aan de veren herken je de vogel

De plant kan 0,2-1 m hoog worden en heeft onvertakte stelen, die meestal recht omhoog gaan. De witte bloemen die van april tot juni verschijnen hebben vier kroonbladeren. De kroonbladeren zijn tweemaal zo lang als de kelkbladeren.
De hauwen zijn lang, de bladeren aan de voet van de plant zijn lang gesteeld. De bovenste bladeren zijn hartvormig en onregelmatig getand.

Na het wrijven over een blad komt er een geur vrij die volgens sommigen op uien lijkt, Ook de zaden en wortels verspreiden deze geur.

op de schatkaart
In-zicht
Vergeten land

gewone

vogelmelk

de appel en de boom

Vogelmelk (Ornithogalum) is een geslacht van bolgewassen uit de aspergefamilie (Asparagaceae). De botanische naam Ornithógalum is afkomstig van een oude Griekse plantennaam, die vogelmelk betekent ('ornithos' = vogel, 'gala' = melk).

Alle vogelmelk-soorten zijn wettelijk beschermd.

wortels

De meeste soorten komen van nature voor in Zuid-Europa en Klein-Azië, Maar er zijn ook een aantal soorten die van nature voorkomen in Zuid-Afrika. In Nederland en Belgie komen vier soorten voor:

- Bosvogelmelk (Ornithogalum pyrenaicum), ook wel Pruisische asperge of Pyrenese vogelmelk genoemd.
- Gewone vogelmelk (Ornithogalum umbellatum)
- Knikkende vogelmelk (Ornithogalum nutans)
- Piramidevogelmelk (Ornithogalum piramidale)

aan de veren herken je de vogel

De bloemen staan trosvormig op stelen die ontspringen in de oksels van lancetvormige, schutbladen. De bloemen hebben zes kroonbladen met op het midden van de achterzijde een duidelijke groene streep.
De vrucht is een zeshoekige doosvrucht en bevat zwarte zaden .
De vogelmelk-soorten hebben een 3 cm brede bol, van waaruit kleinere nevenbollen kunnen ontstaan.

op de schatkaart
Gehele tuin

Robertskruid

de appel en de boom

Het robertskruid (Geranium robertianum) is een plant uit de ooievaarsbekfamilie (Geraniaceae).

wortels

De plant heeft een voorkeur voor beschaduwde plaatsen; men ziet hem dan ook vaak langs paden in loofbossen..

aan de veren herken je de vogel

Deze een- of tweejarige plant bereikt een hoogte tot 50 cm. De tot 6,5 cm grote bladeren zijn driehoekig, en een of tweemaal geveerd. De drie- tot vijftallige bladeren zijn een goed middel om het Robertskruid van andere Geranium-soorten te onderscheiden. Op droge ondergrond worden de bladeren rood. Ook de stengel kleurt vaak rood. De plant bloeit van april tot november. De roze (zeer zelden witte) bloemen hebben een doorsnee van 2 cm. De vijf kelkbladen zijn eirond tot langwerpig. De vijf kroonbladen zijn nauwelijks uitgerand. De bloemen worden bestoven door onder meer bijen. Het stuifmeel en de helmhokjes zijn paars of oranje. De stijlen blijven aan de zaden zitten en geven zo een snavelachtig uiterlijkaan de vrucht (geranos = kraanvogel). De vrucht is een splitvrucht en bevat vijf eenzadige deelvruchtjes. Bij uitdroging van de rijpe vrucht breekt de snavel open en worden de zaden weggeschoten, tot zes meter ver.

te pas

De naam is afgeleid van de naam
Robert de Molesme die in de elfde eeuw dit kruid als geneesmiddel aanbeval.

De plant bevat tanninen, etherische oliën
en geranine.
Alle delen van de plant worden gebruikt als bloedstelpend en desinfecterend middel. In de kruidengeneeskunde wordt een aftreksel gebruikt tegen nier- en blaasklachten. Het kauwen op verse bladeren zou behulpzaam zijn bij genezing van keelontsteking.

Vers geplukte en fijngewreven bladeren hebben een speciale geur. Deze eur houdt muggen op afstand.

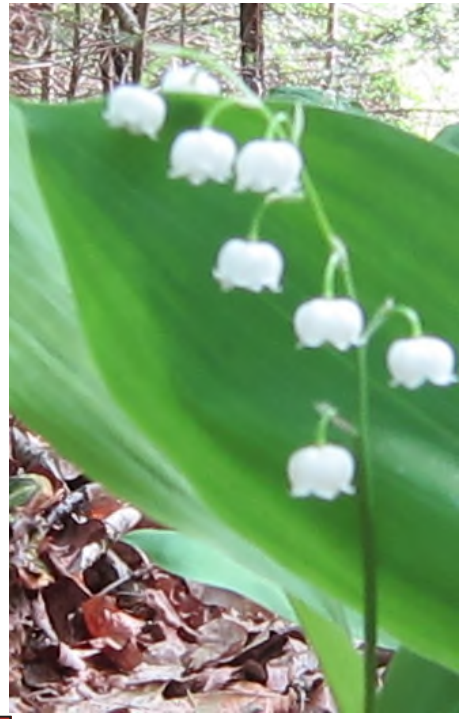

op de schatkaart
Langs het hazenpad

Lelietje-van-dalen

de appel en de boom

Het robertskruid (Geranium robertianum) is een plant uit de Aspergefamilie, Asparagaceae.

wortels

Het lelietje-van-dalen of meiklokje (Convallaria majalis) is een vaste plant. die in het wild voorkomt in bosrijke streken.

aan de veren herken je de vogel

Het lelietje-van-dalen is een tot 30 cm hoge vaste plant. In de grond bevindt zich een kruipende wortelstok. Een paar brede parallelnervige bladeren staan aan de voet van de bloeistengel.
De bladeren zijn breed-elliptisch, gesteeld en onbehaard. Ze staan met z'n tweeën bijeen. Onder aan de plant bevindt zich een schede van papierachtige bladen.
De bloem is wit, klokvormig en heeft een aangename geur. Ze worden circa 8 mm lang. Er is ook een cultivar met roze bloemen. Er vormt zich een naar één kant gekeerde tros van zes tot twaalf bloemen.
De plant bloeit in de maanden mei en juni. De soortaanduiding majalis betekent 'van de maand mei'.
De vrucht van het lelietje-van-dalen is een rode bes die twee blauwe zaden bevat.

Het lelietje-van-dalen is giftig doordat het bepaalde glycosiden en azetidine-2-carbonzuur bevat.

te pas

Als sinds de 16e eeuw worden de bloemen en wortels worden in medicijnen gebruikt, omdat ze de hartwerking kunnen beïnvloeden.

De gedroogde bloemen werden toegevoegd aan snuiftabak.

Uit de bloemen kan geen etherische olie worden gewonnen. Omdat de geur zeer populair is in de parfumerie en de cosmetica, wordt deze met behulp van geurstoffen samengesteld.

kan-nie-waar-zijn

In Frankrijk is het een gebruik dat kinderen op 1 mei lelietjes-van-dalen kopen voor hun moeder en oma.
Het lelietje-van-dalen is de nationale bloem van Finland.

op de schatkaart
Vergeten land
Orangerie
Reigerbos

blaartrekkende

boterbloem

de appel en de boom

De blaartrekkende boterbloem (Ranunculus sceleratus) is een eenjarige plant uit de ranonkelfamilie (Ranunculaceae).

wortels

Het is een algemeen voorkomende plant en heeft verschillende regionale namen, zoals op Walcheren kikkerbloempje. Andere namen zijn jeukbloem of kankerbloem.
De plant heeft een voorkeur voor stikstofrijke, vochtige tot zeer vochtige grond.

aan de veren herken je de vogel

De blaartrekkende boterbloem is een eenjarige plant . De gele bloemen hebben zoals de meeste leden van de ranonkelfamilie vijf kroonbladen. De kroonbladen van de talrijke, 0,5 cm grote bloemen zijn maar net langer dan de wat teruggeslagen elkbladen.
De bloeitijd loopt van mei tot eptember.

Terwijl alle boterbloemen giftig zijn door de aanwezigheid van de stof protoanemonine, geldt dit in het bijzonder voor de blaartrekkende boterbloem: Deze is de giftigste boterbloem en heeft een gehalte van 2,5% aan protoanemonine. Wanneer de bladeren gekreukt, beschadigd of vermalen worden, brengen ze op de menselijke huid lelijke zweren en blaren.

te pas

De plant werd in de geneeskunde gebruikt door de wortel te verpulveren en samen met olie en brooddeeg tot een papje te vermengen. Dit wekte blaren op.
In de Middeleeuwen werd de bloem door bedelaars gebruikt om meelijwekkende zweren mee te maken

op de schatkaart
Orangerie
Vergeten land

breed

longkruid

de appel en de boom

Gevlekt longkruid (Pulmonaria officinalis) is een kruidachtige vaste plant uit de ruwbladigenfamilie (Boraginaceae).

wortels

Gevlekt longkruid is een Midden-Europese plant. Het is tevens een populaire tuinplant maar juist in tuinen verwildert zij vaak. In Nederland wordt de plant alleen als oorspronkelijk wild gezien in het oosten van Zuid-Limburg. Daarbuiten geldt de soort als verwilderd of ingeburgerd. Ook wordt zij tot de stinsenplanten gerekend.

aan de veren herken je de vogel

De plant bloeit vroeg in het voorjaar. De bloemen zijn aanvankelijk roodachtig zijn, maar later verkleuren naar paarsachtig blauw.
De bloemkroon heeft de vorm van een trompet. De kelk reikt tot de helft van de kroon en is circa 0,5-1 cm lang. De kelk verwijdt zich later trechtervormig. Vaak groeien er Klierharen op. De bloemen staan in schichten.
De bladen zijn donkergroen en hebben lichtgroene vlekken. De wortelbladen zijn lang gesteeld met een hartvormige voet. De stengelbladen, die kleiner zijn, hebben een kortere steel of geen steel.
De plant heeft een lange wortelstok.

te pas

Gevlekt longkruid werd vroeger gebruikt als geneesmiddel voor de longen, vandaar ook de naam.
De plant is erg populair als tuinplant vanwege zijn vroege bloei, de verkleuring van de bloemen en het decoratieve gevlekte blad.

op de schatkaart
Orangerie

tandveldkers

de appel en de boom

Bolletjeskers (Cardamine bulbifera synoniem Dentaria bulbifera), soms ook knoldragende tandveldkers genoemd, is een overblijvende plant uit de kruisbloemenfamilie(Brassicaceae).

wortels

De soort komt uit Midden- en Zuid-Europa en Zuidwest-Azie. De plant groeit daar in loofbossen op vochtige, voedselrijke, kalkhoudende grond.

aan de veren herken je de vogel

De plant wordt 25-60 cm hoog en heeft een rechtopgaande, onvertakte, bebladerde stengel. Aan de stengel zitten meer dan zes bladeren. De steel is alleen onderaan bezet met korte haren. De bladeren zijn oneven geveerd met 7, ongesteelde, aan beide einden zitten spitse blaadjes.
De 3-10 cm lange, lancetvormige blaadjes hebben een gezaagde rand met korte haartjes. De plant heeft een vlezige, geschubde, 2-3 mm dikke wortelstok.
Bolletjeskers bloeit van april tot in juni met bleekviolette tot paarsroze (soms witte) bloemen, die in een korte tros zitten. De tros bestaat uit met 4-12 bloemen. De eivormige kroonbladen zijn 13-20 mm lang. De groene kelk is 5-7 mm lang en de kelkblaadjes hebben aan de top een bleekviolette vliezige rand. In de bladoksels van de bovenste stengelbladeren zitten kleine, ongeveer 3-7 mm lange, ei- tot kogelvormige bruinviolette of zwartpaarse broedbolletjes.De 2-3,5 mm lange en 2,5 mm brede vrucht is een hauw. Bolletjeskers plant zich hoofdzakelijk vegetatief voort door de wortelstokken en broedbolletjes. Na 3-4 jaar groeit uit het afgevallen broedbolletje een scheut.

op de schatkaart
Vergeten land

bonte gele

dovenetel

wortels

De gele dovenetel (Lamiastrum galeobdolon of
Lamium galeobdolon en Galeobdolon luteum) is een vaste plant die houdt vochtige en beschaduwde plaatsen in gematigde gebieden. De soort komt op het Euraziatisch continent algemeen voor in gematigde streken, evenals in Noord-Afrika.
Doordat de plant zich sterk uitbreidt is het een ideale bodembedekker voor grote tuinen. De plant blijft laag, en de gevlekte bladeren van de diverse argentum-cultivars zijn aantrekkelijk. Door in het voorjaar of in de herfst bewortelde uitlopers uit te planten, kan de plant naar andere delen van de tuin worden uitgebreid.
De plant vergt weinig verzorging, en vermeerdert in tuinen veelal via wortelstokken. Bij een droge ondergrond worden de bladeren geel en sterven af.

aan de veren herken je de vogel

De plant bloeit met name in mei en juni. Bij een gunstig voorjaar kan de plant ook al in april bloeiend worden gevonden.
De cultivar Lamiastrum galeobdolon 'Florentinum' kenmerkt zich door gevlekte bladeren. Deze cultivar wordt als bonte gele dovenetel of ook wel als gevlekte gele dovenetel aangeduid.

Foto's: zr. Monica

op de schatkaart
Cimeterium

kievitsbloem

de appel en de boom

Kievitsbloem behoort tot het geslacht Fritillaria.

Dit bolgewas is in het wild in Nederland zeer zeldzaam en daarom wettelijk beschermd.

wortels

De belangrijkste groeiplaats van de wilde kievitsbloem is langs de oevers van de Vecht en het Zwarte Water in Zwolle. Ongeveer tachtig procent van de Nederlandse kievitsbloemen staat hier. Van oudsher komt plant voor in gebieden met klei-op-veen en dan vooral de gebieden die 's winters onder water stonden. De plant kan erg slecht tegen wisselingen in het grondwaterpeil en is op de meeste plaatsen al voor de Tweede Wereldoorlog uitgestorven.Tegenwoordig is de bloem gewoon in de tuincentra verkrijgbaar, zowel in de witte als paarse variant.
De plant is teer en moet goed met rust gelaten worden om goed aan te slaan en zich uit te breiden.

aan de veren herken je de vogel

Het plantje heeft een zeer tere stengel met smalle blaadjes, die een aantal maanden na de bloei afsterft. De bloem heeft paars (soms wit) geblokte bloemblaadjes. De planten doen er acht jaren over om in bloei te komen. De zaden zijn relatief groot en verspreiden zich drijvend op het water. De plant is voor z'n verspreiding van de zaden dan ook volledig afhankelijk van overstromingen en een hogewaterstand in de winter.

op de schatkaart
In-zicht

gele kornoelje

de appel en de boom

Gele kornoelje behoort tot de Kornoeljefamilie, Cornaceae.

wortels

De boom heeft een voorkeur voor kalkhoudende grond. In Nederland staat hij op de bekend als zeer zeldzaam maar stabiel.

aan de veren herken je de vogel

De gele kornoelje is een 2-6 m hoge boom
De bloemen verschijnen voor de bladeren. De bloemen staan in okselstandige schermen met vier gelige omwindselbladen. Na twee of drie jaar treedt de eerste bloei op en kunnen ook de eerste vruchten verwacht worden.
De wrangsmakende vruchten worden kersrood. De vruchten zijn eetbaar. De plant wordt daarom ook wel eetbare kornoelje genoemd
De plant is winterhard tot meer dan -35°C.

te pas

De gele kornoelje wordt meestal als vruchtboom aangeplant, hoewel de gele bloemen ook sierwaarde hebben. Rassen met grote vruchten zijn 'Jolico' en 'Kasanlak'.

op de schatkaart
Cimeterium
Cloeseland
Kweektuin

wrangwortel

de appel en de boom

Gele kornoelje behoort tot de Kornoeljefamilie, Cornaceae.

In Nederland isde stinsenplant wrangwortel, in het wild zeer zeldzaam.

wortels

Helleborus komt voor in een groot deel van West-Europa vanaf de Britse eilanden tot in Spanje. De plant raakte door de eeuwen heen verwilderd in de aanliggende streken. Waarschijnlijk is de plant alleen wild in de Pyreneeën en het Cantabrisch Gebergte.
De plant komt voor op vochtige, kalkhoudende grond in de halfschaduw van loofbossen. In de Pyreneeën wordt de plant 1,8 m hoog.

aan de veren

herken je de vogel

De wrangwortel heeft twee niet,
grondstandige bladeren, die in de herfst verdorren.
Ze zijn handvormig met zeven tot dertien blaadjes
die aan hun basis samengegroeid zijn en een
gezaagde rand hebben.
De plant bloeit in maart en april met lichtgroene,
3-4 cm grote bloemen op lange stelen. Na de
bevruchting zijn de bloemen vaak neerhangend.
De vrucht is een kokervrucht met dezelfde lengte en
breedte en wordt door mieren verspreid.
De plant wordt 20-40 cm hoog tijdens de bloei.

De wrangwordtel is een giftige, reukloze,
overblijvende plant.

te pas

De wrangwortel werd lang als medicinale en
veterinaire plant in klooster- en andere tuinen
gekweekt.

op de schatkaart
Broderie

sleutelbloem

wortels

Wilde primula's zijn over het noordelijk halfrond wijd verbreid. Vooral in gebergten komen veel soorten voor. Ze geven meestal de voorkeur aan gefilterd of gedempt zonlicht.
Van de ongeveer vijftien in Europa voorkomende soorten komt de helft in de Alpen voor.

In Nederland beheert Diergaarde Blijdorp namens de Stichting Nationale Plantencollectie een Primula-collectie.

aan de veren herken je de vogel

Overblijvende soorten bloeien in het voorjaar. De kleur van de bloemen varieert van paars, geel, rood en roze tot wit.

kan-nie-waar-zijn

De op een sleutelbos lijkende bloem van de Primula was aanleiding voor een legende: Sint-Petrus had, een schitterende sleutelbos met gouden sleutels. Op een kwade dag sukkelde hij even in slaap. De sleutelbos gleed hem uit handen en viel op de aarde. Petrus liet de sleutelbos meteen terughalen maar op de plaats waar hij was neergekomen, groeide een opvallende plant met een stralende tros goudgele bloemen; de plant kreeg de naam ‘sleutelbloem’.

De sleutelbloem staat ook bekend onder de naam Sint-Petruskruid.

op de schatkaart
Cimeterium
Cloeseland
Kweektuin

maagdenpalm

de appel en de boom

Maagdenpalm (Vinca) is een geslacht van vier groenblijvende struiken uit de maagdenpalmfamilie (Apocynaceae).

wortels

De Maagdenpalm komt voor in Europa, Noordwest-Afrika en Zuidwest-Azië.

aan de veren herken je de vogel

De lange, slingerende takken worden 1-2 m lang maar komen niet meer dan 20-40 cm boven de grond. De takken schieten gemakkelijk wortel waar ze de grond raken. De plant verspreidt zich hierdoor gemakkelijk.
De bladeren zijn overstaand, breed lancetvormig tot ovaal en 1-9 cm x 0,5-6 cm groot.
De bloemen worden vrijwel het gehele jaar door geproduceerd. Ze hebben dezelfde vorm als die van de Phlox, enkelvoudig, 2,5-7 cm breed, met vijf ongebruikelijk paars/violette (soms witte) kroonbladen. De kroonbladen komen aan de voet samen en vormen dan een buis.

te pas

Maagdenpalmen bevatten vinca alkaloïden, die anti-mitose en anti-microtubules stoffen zijn. Zij worden nu synthetisch geproduceerd en als medicijn in kankertherapie en als onderdrukker van et immuunsysteem gebruikt. De bestanddelen zijn vinblastine, vincristine, vindesine en vinorelbine. De plant werd vroeger gebruikt om ontstekingen in de mond en keelholte te genezen. Hiervoor werd het toegepast in een gorgeldrank. Een thee getrokken van maagdenpalm zou helpen tegen diarree.De twee soorten kleine maagdenpalm (Vinca minor) en grote maagdenpalm (Vinca major) zijn populaire tuinplanten. Zij worden aangeplant om hun groenblijvende bladeren en hun paarse bloemen.

kan-nie-waar-zijn

De plant wordt gerekend tot de zogenaamde afweerkruiden. Het zou afweer bieden tegen hekserij.

op de schatkaart
Cimeterium
Broderie
Vergeten land
Reigerbos

Broderie
Vergeten land

gewone en gekraagde

bosannemoon

de appel en de boom

De bosanemoon (Anemone nemorosa) is plant uit de ranonkelfamilie (Ranunculaceae).

wortels

De bosanemoon is een bosplant uit loofbossen. Hij komt ook in graslanden en aan slootkanten voor. Mogelijk waren deze groeiplaatsen buiten het bos eerst bebost en handhaaft de plant zich na het rooien
In Nederland komt de plant in streken met landgoederen voor als stinsenplant.

aan de veren herken je de vogel

De plant kan 10-25 cm hoog worden. Hij heeft drie bladeren en witte bloemen. Er zijn zes bloemdekbladen, die ook wat paars-rood aangelopen kunnen zijn. De bloemdekbladen zijn behaard. De bloemdekbladen zijn gekleurde kelkbladen, de kroonbladen ontbreken. De bloemen staan alleen. De bloemstengel is behaard.
Onder de bloem zitten drie bladeren. De bladeren zijn handvormig samengesteld. De wortelstok loopt dicht onder het oppervlak en horizontaal en heeft witte knoppen.
De bosanemoon bloeit vroeg in het jaar als de bomen dan nog kaal zijn. Wanneer het bladerdek van de bomen de bodem van het bos gaat beschaduwen is de plant bijna aan het einde van zijn groeicyclus.
De vrucht is een noot met één zaadje.

De belangrijkste methode voor de bosanemoon om zich voort te planten is door middel van wortelstokken. De plant vormt ook zaden met een mierenbroodje, waardoor ze door mieren verspreid worden.

op de schatkaart
orangerie

holwortel

de appel en de boom

De holwortel (Corydalis cava ook Corydalis bulbosa) is een plant uit de papaverfamilie (Papaveraceae).

wortels

De plant komt oorspronkelijk in Midden-, Oost- en Zuid-Europa voor. De soort is in Nederland voor verwildering aangeplant op bijvoorbeeld landgoederen. De plant wordt tot de stinsenplanten gerekend.

aan de veren herken je de vogel

De plant begint vaak al in maart te bloeien en voor de zomer is de plant vaak al afgestorven. De bladeren zien er wat groenig-blauwig uit.
De rozetbladeren zijn symmetrisch samengesteld, de stengelbladeren zijn asymmetrisch. De bladeren zijn samengesteld en hebben stompe slippen.
De planten zijn of roodpaars bloeiend of wit bloeiend. Per groeiplaats kan de overheersende bloemkleur weer een andere zijn. De bloem is vergroeidbladig: ze vormen een soort buis waarin de stamper en meeldraden liggen.
Wanneer een insect op de zijdelingse bloembladen gaat zitten, veren ze naar beneden waardoor de meeldraden naar buiten buigen en het stuifmeel op het insect deponeren. Het zaad heeft een mierenbroodje, waardoor het door mieren verspreid wordt.
De naam holwortel slaat op de knol van de plant die hol is, in tegenstelling tot die van de vingerhelmbloem (Corydalis solida) waarop de plant sterk lijkt. Verder heeft de holwortel gaafrandige schutblaadjes en de vingerhelmbloem handvormig ingesneden schutblaadjes.

op de schatkaart
Vergeten land

wilde akelei

de appel en de boom

De wilde akelei (Aquilegia vulgaris) behoort tot de ranonkelfamilie (Ranunculaceae).

wortels

De plant komt voor op vochtige, beschaduwde grassige plekken en op lichte plaatsen in een loofbos. En vindt zijn oorsprong in de gematigde zones van Europa en Azië. Vroeger werd de plant ook veel op begraafplaatsen aangeplant.

aan de veren herken je de vogel

De wilde akelei is een 45-60 cm hoge vaste plant .
Hij geeft van mei tot juli 3-5 cm grote bloemen, die vijf opvallend gepunte paarsblauwe, roodpaarse, roze of witte kroonbladen en talrijke meeldraden hebben. De punt wordt gevormd door een honingklier (nectarie). De vrucht is een kokervrucht.

Alle delen van de plant zijn zwak giftig,

te pas

Hildegard van Bingen beschreef de plant al in de 12e eeuw

Er werd in de volksgeneeskunst werking tegen reumatiek en mond- en keelontstekingen aan toegeschreven.

op de schatkaart
Orangerie

wit hoefblad

de appel en de boom

Het wit hoefblad (Petasites albus) is een overblijvende plant uit de composietenfamilie (Asteraceae).

wortels

De plant komt in Europa vooral voor in gebergten. In Nederland komt men de plant vooral als sierplant tegen en in parkbossen.
Volgens sommige bronnen zou de plant sterk woekeren, maar vermoedelijk geldt dit alleen in haar natuurlijke verspreidingsgebied in de bergen.

aan de veren herken je de vogel

Deze overblijvende plant lijkt op het bekendere groot hoefblad (Petasites hybridus), maar van het wit hoefblad zijn dee bloemen, die verschijnen in februari en maart, echter duidelijk wit of geelwit en ruiken zoet
De hartvormige bladeren zijn tot 30 cm groot. Aan de onderzijde zijn de ze witviltig behaard

Wit hoefblad komt in twee vormen voor: de eerste soort heeft weinig en onontwikkelde stampers, terwijl de meeldraden juist veel en goed ontwikkeld voorkomen. De tweede vorm heeft vruchtdragende stampers.

op de schatkaart
Orangerie

Bos-vergeet-mij-nietje

de appel en de boom

Het bosvergeet-mij-nietje (Myosotis sylvaticastamt uit de ruwbladigenfamilie (Boraginaceae).

wortels

Het bosvergeet-mij-nietje is in Europa in tuinen een veel voorkomende plant met blauwe bloemen. In tuinen komen ook vormen voor met witte en rozerode bloemen. Ook zijn er gekweekte soorten met meer dan vijf kroonslippen en met min of meer gevulde bloemen. Deze verwilderen vaak.
In Nederland komen alleen in Zuid-Limburg op bosrijke heuvels echt wilde bosvergeet-mij-nietjes voor. Ze vragen een losse, humusrijke grond op een zonnige plaats

aan de veren herken je de vogel

Deze tweejarig (soms meerjarig) plant wordt ongeveer 15-20 cm hoog
De bloeitijd is van april tot augustus. De bloemen zijn klein en variëren in grootte van 5-8 mm. De bloemkroon is vlak.
Na de zaadvorming sterft de plant af. Hij zaait zich echter zeer gemakkelijk uit en kan dan overal in de tuin weer opkomen. In een gram zaad zitten ongeveer 1200 zaden.

Het bosvergeet-mij-nietje lijkt sterk op het akker-vergeet-mij-nietje (Myosotis arvensis).

op de schatkaart
Cimeterium

gewone

salomonszegel

de appel en de boom

Salomonszegel (Polygonatum) is kruidachtige, meerjarige planten.
In de 23e druk van de Heukels is het ondergebracht in een geslacht van de aspergefamilie (Asparagaceae). Het is ook wel in andere families ingedeeld.

wortels

Deze plant komt voor in de gematigde zones van het noordelijk halfrond.

aan de veren herken je de vogel

Salomonszegels zijn meerjarige planten met een vlezige wortelstok en hangende bloemen.

In Nederland komen voor: * Gewone salomonszegel (Polygonatum multiflorum) *Kranssalomonszegel (Polygonatum verticillatum) *Welriekende salomonszegel (Polygonatum odoratum)
* Tuinsalomonszegel (Polygonatum multiflorum × odoratum)

te pas

Sommige soorten van dit geslacht zouden medisch bruikbaar zijn.
In Azië worden een aantal soorten in kruidenthee gebruikt.

kan-nie-waar-zijn

De naam heeft alleen indirect te maken met de koning Salomo uit de bijbel, door de littekens die afgestorven bloemstengels uit vorige jaren op de wortelstok achterlaten.

op de schatkaart
Cloeseland
Voor de Priorij
IJskelder
Elsenburgh
In-zicht

narcis

de appel en de boom

Narcis (Narcissus) is een geslacht van bolgewassen uit de narcisfamilie (Amaryllidaceae).

wortels

Er zijn 85 soorten narcissen. De bekendste zijn: de trompetnarcis, de grootkronige narcis en de kortkronige narcis. In Nederland komt alleen de wilde narcis (Narcissus pseudonarcissus subsp. pseudonarcissus) voor.

aan de veren herken je de vogel

Narcissen zijn voorjaarsbollen en hebben een koude rustperiode nodig. Narcissen zijn er in vele soorten en kleuren: roze, oranje, rode, witte of gevlekte, dubbelbloemige bloemen, met grote gele trompetten of met trosjes van gele of witte bloemetjes. Je kunt narcissen rustig laten verwilderen; ze vermeerderen zich vanzelf en elk jaar zullen er meer bloemetjes komen.

Alle narcissensoorten bevatten het uiterst giftige alkaloide lycorine, voornamelijk in de bol maar ook in het blad. Grazend vee mijdt daarom de narcis en in kaalgegraasde weides kan men dan ook vaak uitbundige bossen bloeiende narcissen zien staan.
Daarnaast bevat het blad calciumoxalaat, dat contacteczeem veroorzaakt. De concentratie calciumoxalaat verschilt per soort. Vooral 'Actaea', 'Camparelle', 'Gloriosa', 'Grande Monarque', 'Ornatus', 'Princeps' en 'Scilly White' staan erom bekend huidiritatie te veroorzaken.

kan-nie-waar-zijn

Narcissos is een personage uit de Griekse mythologie.
De jongeling zag in een vijver zijn spiegelbeeld. Hij raakt betoverd door zijn eigen schoonheid en probeert deze in het water aan te raken. Telkens verdwijnt het spiegelbeeld. Dit herhaalt zich dag in, dag uit. Nacissus raakt verzwakt en uitgeput. De waternimfen hebben medelijden met hem. Op het moment dat hij sterft veranderen zij zijn resten in een helder gele bloem.
Men zegt dat Narcissus zelfs op zijn tocht naar de onderwereld in de rivier De Styx naar zijn spiegelbeeld bleef kijken.

op de schatkaart
Cloeseland

blauwe druifjes

de appel en de boom

Blauwe druifjes (Muscari botryoides) is een plant uit de aspergefamilie (Asparagaceae) of hyacintenfamilie (Hyacinthaceae).

wortels

De blauwe druifjes komen oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied en uit Klein-Azië. Deze plant is vooral in de warmere gedeeltes van Midden-Europa verwilderd geraakt en groeit nu tussen de boomgaarden en wijngaarden. De plant groeit in Nederland vooral in graslanden, en langs duingebieden, maar is ook te vinden in het bos en in het weiland.

aan de veren herken je de vogel

De bloempjes staan dicht op elkaar, en zijn bijna kogelvormig. De onderste bloempjes zijn knikkend, en de bovenste zacht opstaand. Deze laatste meestal zonder stamper of meeldraden. De bloemen zijn blauw met een witte rand of zijn helemaal wit.

gevlekte dovenetel

zomerklokje

brunel

sneeuwbes

vogelmuurt

ereprijs

ooievaarsbek

Binnenkort

verschijnen aanvullingen:

uit de

boeken doen

Stinzen Planten, Piet Bakke, Evert Boeve

Wilde planten, flora en vegetatie in onze natuurgebieden deel 1,2,3 (Natuurmonumenten)

Nederlandse oecologische flora, wilde planten en hun relatie deel 1,2,3,,4 (Natuurmonumenten)

Geilulustreerde flora van Nederland, e. Heimans, H.W. Heinsius en Jac. P. Thijsse

Elseviers plantengids, B. Ursing

Nieuwe flora in kleur, Moussault

Wikipedia, De vrije encyclopedie

Foto's:

Ton de Coo,

Albert Retel